

Török Ferenc NAPLÓRÉSZLETEK, ÉPÍTÉS -TÖRTÉNETEK

"Életem első nagy építészeti megbízásán dolgozom, foghíj beépítések a Várnegyedben: a Tóth Árpád sétányon, illetve az Uri utcában. Lajos bácsi - Dr. Gábor Lajos professzor -, más elfoglaltságai miatt, csak a legszükségesebb konzultációkon tud jelen lenni, ami ugyancsak próbára teszi kezdőmérnök gyakorlatlanságomat. Tárgyalások, levelezések az OTP-vel, a beruházóval, kivitelezői egyeztetések: mind olyan feladatok, amelyeket még nem igen végeztem. Munkám könnyítésére és a biztonság érdekében részfoglalkozásuként, bekapcsolódott a tervezésbe Krajcerek Károly, az ÁETI főmérnöke, a pécsi klinikaépítkezések létesítményi felelőse. Karcsi bácsi igazi "baumeister", ennek a szakember típusnak egyik legkiválóbb, talán utolsó mohikánja. Nagyon hálás vagyok neki, kezdő lépéseim örét, támaszát látom benne. A pontos és korrekt műszaki levelezést, az időben történő bonyolítást, a "rafinált határidő felmondás" lehetőségeit, a tárgyalási stílust mellette tanulgom.

De túl az adminisztráláson, mesterségbeli tudása (különösen a hagyományos épületszerkezetek területén) is bámulatra készítenek. Szemléletének lényegét néha "axiomákba" fűzi, amelyekből két lényeges törvény rögzítést érdemel. Nevezetesen a "Krajcerek-faktor" illetve a "Krajcerek-index" ahogy tréfásan ő maga nevezte.

Az első lényege: minél több töréspont van egy épület tömegén (alaprajz, tető, stb.) annál nagyobb az épület "Krajcerek-faktora", amelynek növekedése fordítottan arányos a ház építészeti értékével. Karcsi bácsi éppen ezért nagy csodálójá az ókori görög építészetnek és kissé „bizalmatlanul" tekint például a gótikára.

Hasonlóan működik a "Krajcerek-index" is, miszerint minél többféle anyag fut össze egy csomópontba, annál rosszabb annak műszaki diszpozíciója. Utálja az úgynevezett "könnyűszerkezetes technológiákat..." A művezetés csínját-bínját is mellette sajátítgatom el. Csak egy példa.

Alig fordultunk ki a vári fedett lépcsőből és tartottunk a sétányon az építkezés színhelyére, Karcsi bácsi messziről iszonyatos káromkodásba és hangos ordításba kezdett. Amikorra az épülő falak alá értünk, már az összes kőműves az állvány-pallókon tolongott és riadtan tekintett alá, a kiabáló-hadonászó pulykavörös emberre. Rögtön előkerült Kutasi József építésvezető (egyébként kiváló ácsmester) is.

- Hol tanultak maguk kőfalat rakni? Volt már a kezükben terméskő? Megnézte valaki a tervrajzokat? - záporoztak a kérdések. Majd fogta magát az öreg, ingujjra vetkőzött és elkezdett falazni. A munkások egyre nagyobb tisztelettel seregltek köré. Azt hiszem, örök időkre látni lehet majd a Tóth Árpád sétány 30. ház földszinti kőfalán azt a felületet, amely Krajcerek Károly keze alatt épült." (1964.)

"Folyik a tiszaberceli templom építése. Vörösberényi nyaralásomat kellett megszakítani Varga Béla plébános távirata miatt. "Ferikém azonnal gyere, mert kiver a nép a faluból".

Rögtön utaztam: Béla már várt az állomáson és kezdte pergetni a történeteket (közbevetőleg meg kell említenem, hogy a felújítási tervek, talán az elsők között fogantak a vatikáni zsinat liturgikus térkövetelményeinek még alig-alig deklarált szellemiségében.)

Az emberek abbahagyták a munkát - panasolta az atya -, fejemhez vágják, hogy mindent ki akarunk szórni a templomból és a régi dolgok helyett k...kat pingálunk a templom falára. Fel fognak jelenteni a püspöknek!

Na ennek fele sem tréfa; úgy láttam, az emberek nem értették, illetve nem látták a tervismertetéskor, hogy valójában mit is akarunk.

Kértem Bélát, hogy másnap estére, harangszó után, hívja össze a hangadókat, no meg a képviselő testületet.

Talán soha ennyi ember nem szorongott még a falusi barokk templom csarnok-terében. A fél falu összefutott. Ekkora érdeklődés láttán kissé szorongva mentem fel az öreg szószékre. Az első sorban ült Imre bácsi, a templom kurátora. Őt szólítottam meg:

- No Imre bácsi, van-e maguknál fürdőszoba?

- Van, válaszolta.

- Hát zongora van-e?

- Miért kérdezi a mérnök úr? Hiszen járt nálunk, még a kis unokámat is hallgatta játszani.

- Tudom! Azt is örömmel tapasztaltam, hogy mindenki igyekszik megújítani otthonát, portáját. Csak azt nem értem (és akkor már ordítottam), hogy miért éppen az Isten házát akarják évszázados mozdulatlanságban, korhadt berendezések, ízléstelenül festett giccs szobrok, értéktelen mázsolmányok között tartani. Miért?

Nagy csend lett, még a levegő is megdermedt az emberek feje fölött.

- Nem mérnök úr, ezt nem akarjuk - állt fel az öreg és kotorászva előhúzott egy zsákot maga mögül -, de azt sem szeretnénk, ha ezeket az emlékeket szemétre szórná a nagy újítás miatt.

A zsákból két kis szobrot, néhány emléktáblát, gyertyatartót rakott a padlóra.

- Ezeket nagyapámék adták adományként. Nevük és imájuk itt hátul látható.

Lejöttem a szószékről és kézbe véve az egyik emléktáblát hangosan felolvastam a néhai "donátor" hálaadását. Az ima, a szándék új minőségbe emelte előttem is az egyébként "silánynak" látszó tárgy emlékét, ami természetesen méltó helyre visszakerült a templomtérbe. Én pedig megtanultam egy életre, hogy az ÉRTÉK sok összetevőből rakódik... (1966.)

Máriapócs, 1968 – Nagyboldogasszony-napi búcsú. A sűrűn hömpölygő sokadalomból valakik a nevemet kiáltják: Török mérnök úr!

Fürkészeve indultam a hang irányába és lassan felfedeztem a tiszaberceliek zászlós csoportját. Kitoró örömmel köszöntöttük egymást; az asszonyok pedig egymás szavába vágva dicsérték megújult templomuk szépségét, hangoztatván, hogy ...bizony már nem is igen tudnánk más templomban olyan otthonosan imádkozni.

Nem mondom, jól esett a dicséret, amely egyben ráébresztett az építészet felelősségére, tudatformáló erejére."

„Öreg este volt már, amikor megérkeztem Nemeshetésre. Az éjszaka puha takarója borult a falura: csend volt és sötét. Az utcák és házak udvara kihalt, de égő fáklyaként messziről világított a „templom-domb”, ahogy a hetésiek nevezték a kis halmot a falu közepén. Húzott, vonzott magához a fénycsóva. Meggyorsítottam lépteimet és a végén már futva értem a domb aljára.

Csodálatos látvány fogadott. Hatalmas árbocokra szerelt reflektorok világították be az egész területet, amely megbolydult méhkashoz hasonlóan, nyüzsgő embersokasággal volt tele. Fény-árnyék kontrasztban játszó állványerdő az épület körül, bizarr öslényként magasodó szállítószalagok "nagyhasú" betonkeverő gépek és a záró födém deszka zsaluzatán Kálmán Attila, mint mesebeli kalózkapitány irányította népét. Cementzsákolók, kavics-lapátolók, acélhuzal hajlítók és a háttérben apró tüzek, füstölgő kondérokkel és gulyás-paprikást főző asszonyokkal.

Golding híres regénye, a Toronyépítés középkori látomása elevenedett meg szemem előtt."(1975)

„Az edelényi templomot rakacai kőből építettük. Kékes-szürke színekben játszó, fehér erezetű, csodálatosan szép keménymészke. A szomszédos községben, Rakacaszenden "bányásszák", illetve robbantják és szállítják Németországba vasúti talpfák közé! A kőművesek sehogy nem akarták megérteni, hogy ezt a követ nem fűrészeljük, nem pattintgatjuk, hanem ahogy az Isten adta, természetes állapotában helyezük a falba. Hiába készítettem minta-faldarabot, magam válogatva és helyezve el a köveket, ők mindig formálgatták, hogy téglaszerű legyen. Kínomban mentő ötletem támadt. "Emberek - kiáltottam -, akinek a munka végén a legkevesebb kötőanyag van a lába alatt, az kap tőlem egy liter pálinkát". Az ígéret többet ért minden bemutatónál. Attól kezdve nem volt kőkopácsolás, csodálatosan emelkedett a fal és meglepő gyorsasággal; csak "fájront" végén nem tudott senki felállni - no nem a fáradtságtól, hanem a pálinkától." (1980)

"Rakaczky Mihály edelényi paróchus mellett az építkezés lelke, legfőbb szervezője Veron néni volt. Hajnali négykor már kerékpárjára pattant a munkára jelentkezettek névsorával és sorra járta a házakat. Voltak olyanok, akiket az ágyból seprűzött ki, de senki sem volt, aki ellene mert volna szólni. Reggel hat órára összerelte "nyáját" és indulhatott a munka.

Az oltárkö beállításakor őt állítottuk a fotó főhelyére, aki példamutató alázattal, összekulcsolt kezekkel, hálakönnnyeket hullajtva térdelt a kötőanyag mögé." (1981)

"Egyházközségi gyűlés. Az ábrahámhegyi hívek láthatóan nem nagy lelkesedéssel - hallgatják az építés "konceptióját"; miszerint az építendő templom helyszíne a község közepén emelkedő "Bök-hegy". Ezt kívánja a táj és a Balaton-felvidék építési hagyománya: Tihany, Szt. Mihály, stb. Itt-ott ellentmondó hangok; "Öreg, fájós lábaimmal menjek fel a hegyre!?" Nem vettem komolyan. Néhány nap múlva kétségbe esetten hívott fel Szerenka Miklós plébános úr, hogy távozásom után kitoró a forradalom, nem fognak a hívek pénzt adni a hegyi építkezéshez. Ezért tőlem függetlenül - ne haragudjak - máris vett egy telket a falu közepén. Ott fogunk építkezni.

Nagyon letörtem! Különösen, amikor a megvásárolt falusi, "fésűs" elrendezésű telken, egy keskeny, mély földszakasz szélén üldögéltem. Nem tudtam levenni a szemem álmaim helyszínéről, a szemközti Bök-hegyről. Mit kezdjek ezzel a "lakóház" telekkel, szomszédságban a falusi házakkal? És ekkor lassan rájöttem valamire; az építő közösség igazára! Tihany, Szt.Mihály-hegy templomát egészen más hatalmi és gazdasági helyzetű Egyház építette a "magaslatok tetejére". A jelen állapotok (1984) "egyházképét" sokkal inkább tükrözi ez a mély, keskeny, általam nem díjazott telek, itt a falu közepén, beékelődve különböző minőségű házak közé.

Hagyomány. Az edelényi görög-katolikus templom építéskor érintett meg legmélyebben ennek a szónak eszmei jelentősége. A bizánci szertartású katolikus közösségek éltető és megtartó erejének ismertem meg. Ragaszkodás az ősi hagyományokhoz: nyelvben, ikonográfiában, liturgiában. Megmaradásuk záloga volt ez a ragaszkodás. Görögországi tanulmányutamon megtapasztaltam, hogy az építészetben mennyivel összetettebb probléma a hagyomány. Többről van itt szó, mint bizonyos szimbólumok és ikonográfiai jelek verbális ismételteséről. Attól egyetlen ma épült görög ortodox templom nem lett jobbá, hogy alaprajza nyolcszög elrendezést mutat. Mint ahogy hét darab vasbeton födémgerenda - ha építészetileg és formailag rossz - nem lesz jobbá, hogy bizonyos szemszögből a Szentlélek hét ajándékát látják meg bennük egyesek. Mélyebben kell keresni azokat a jeleket, amelyek anyagba és formába öntve ennek a tartalomnak valóban művészeti értékkel bíró megjelenítői. A hagyomány élő értelmezése nem pótolható egyfajta felszínes "számmissztkával". Félreértés ne essék. nem szándékom a szimbolika lejáratása. Ellenkezőleg, a felületes értelmezésektől szeretném megvédeni. (1988)